

200505**Hur översätta Frankrikes 'non'?**

När Frankrike den 29.5 röstade nej om förslaget till EUs grundlag hade Finland inga extra nyhetssändningar om det som utnämns till ett ödesval. Dagen efter fylldes media av så enahanda kommentarer att man kunde inbilla sig vi har en fungerande centraliserad censur, som på förhand delat ut följande ukas åt journalisterna:

1. Intervjua bara dem som stöder ett federalistiskt EU. Partitillhörighet spelar mindre roll.
2. Intervjua dessa federalister inte som representanter för en viss politisk åsikt, utan presentera dem neutralt som EU-experter, informatörer och statsmän.
3. Låt dem säga att konstitutionen nog klarar sig; att fransmännen inte röstade om själva grundlagen; att franska regeringen skött sig illa.
4. Ställ inga kritiska eller djuplodande frågor.

Personer som deltagit i att utarbeta grundlagen och försvarat dess slutgiltiga form är knappast de bästa att bedöma projektets snöpliga fall. Så tänkte dock just ingen finländsk journalist. I stället fick i synnerhet forskaren Teija Tiilikainen, som i tiden representerade Finland i grundlagskonventet, enormt sändnings- och spaltutrymme. Hon sade sig inte känna till "en enda konkret artikel" som nej-sidan skulle ha kritiserat, hon visste också att fransmännen röstade bara om sådant som inte har något med grundlagen att göra. Ja, det tröstade Tiilikainen att grundlagen inte egentligen kritiserats i och med det franska nej.

Frågan som ingen ställde var hur Tiilikainen vet det här? Vilka och vem är hennes källor? Det andra jag undrar är hur det kom sig att också våra Frankrike- och Brysselkorrespondenters analys följde precis samma tongångar.

Det finns knappast någon del av den finländska verkligheten som vanställs och ignoreras lika mycket som EU. Hela den partipolitiska och fackliga eliten är okritiskt för EU; vi har ingen bredare, organiserad opposition likt Junilistan i Sverige; vi har just inga journalister som specialiserat sig på djupanalys av EU-frågor och vi har för få insatta och obundna forskare. Följden är ett informationsvakuum av sällan skådat slag.

Journalisterna är så oinsatta att de glömmer de mest elementära reglerna för objektiv rapportering. Hbl inledde nyheten om Frankrikes nej med meningen: "Farhågorna besannades..." Lämplig fråga för journaliststuderande på andra året: vems perspektiv intar den som skriver så?

Jag vill inte anklaga enbart journalisterna. Samhällsforskare som jag själv är minst lika skyldiga till den tragiskt tunna EU-luften, för att inte tala om politikerna. (Liksom Anne Suominens riksdagsreportage i Hbl i våras visade, visste de flesta politiker just inget om grundlagen. Utom att de stödde den och inte krävde folkomröstning i saken.)

Men under snabba omvälvningar är det i första hand media man tyr sig till.

Känslomässigt val?

Efter att under försommaren ha läst franska tidningar från tiden före och efter valet vet jag hundrafalt mera än ur finländsk mediehorisont. Åsiktsspektret är mångfaldigt och ofta

överraskande. De finländska journalisterna och ”experterna” har inte direkt ljugit, men de har återgett ungefär en tiondel av det här spektret. Det påminner om sovjetpropagandans reportage om kapitalismen: man skrev om arbetslöshet och social misär, medan mycket väsentligt utlämnades.

Fast de stora tidningarnas ledarskribenter stödde ett ja, hittades alla schatteringar i själva reportagen. Libération hade en särskild bilaga där olika paragrafer kommenterades av en positiv och en kritisk sakkunnig. Nouvel observateur beskrev det nyvaknade politiska intresset på universiteten: lärarna ansåg det höra till sin plikt att ta ställning, studerandena ville inte diskutera något annat... Valsöndagen hade Le Mondes Plantu en ritning där en man sitter i valbåset och ber att få hinna läsa konstitutionen till slut innan han ger sin röst.

Ingenstans finner jag det minsta stöd för Tiilikainens påstående att nejsägarna saknade konkreta argument om grundlagen. Tvärtom.

Ja-sidan ansåg sig på slutrakan rentav bli trakasserad av nej-sidan, som dök upp på valmötena och ställde frågor om någon ”hopplös” artikel. ”Vi måste glömma de enskilda artiklarna och återgå till ett allmänt politiskt plan!”, hette det då i ja-lägret.

Visst, valet färgades av känslor som inte direkt hade med grundlagen att göra. Men det gällde båda sidorna. Skilsmässor och krossade vänskaper följde (bästa argumentet jag stött på mot en folkomröstning); en bekant till mig ”måste” rösta ja på grund av familjens påtryckningar. Filosofen Jean Baudrillard gav en stor intervju i Le Monde där han förklarade varför endast ja-sägarna per definition kan ha politiska argument. En språklärare skrev att hon numera skäms inför sina utländska kolleger, fast minst hälften av dem torde ha glatt sig över nejets seger. En ung kvinna trodde att grundlagen inte ändrade på reglerna för den inre marknaden, vilket helt enkelt inte stämmer. Och så vidare: personliga resonemang på mer eller mindre insatta grunder, också bland förespråkarna.

Varför nej?

Som vi vet var det socialisternas många nejsägare som avgjorde. Nej-röstarna samlades också tvärsöver de vanliga partigränserna. De hade ofta låga inkomster, eller kom från yrkesgrupper som lärare och läkare vars framtidsutsikter fördunklats. Också här gavs röster på pin kiv, men inte enbart. Som en insändare uttryckte det: ”jag tror inte alls att EU orsakat allt som är dåligt i vårt samhälle, men jag kan inte heller se att grundlagen skulle motarbeta försämringen.”

Ändå var nejten ingen rent folklig protest då så många organisationer, intellektuella och politiker också stödde det. Nouvel observateur citerar några ekonomer som alltid trott på EU och i vintras var säkra på att rösta ja. De kände sig ändå förpliktigade att läsa själva texten, blev förfärade och ändrade åsikt. En annan forskare var från början kritisk, men har rötter i Polen och ansåg att bara grundlagen kunde tvinga fram ett minimum av socialskydd i de nya medlemsländerna.

Efter valet har försoning sökts ur just det faktum att så många ja- och nejsägare hade samma argument: hur bygga ett socialt EU? Problemet är bara att ”det sociala Europa”

har så olika tolkningar, bland dem flera ytterst dramatiska sådana. För några nej-röstare har världsrevolutionen nu inletts, medan ja-sidan snyftar att Europa gjort självmord.

Personligen har jag blivit allergisk mot alla apokalyptiska visioner. Redan en något mera demokratisk, öppen och ödmjuk Union med tydliga befogenheter skulle för min del räcka långt (och ta länge att skapa). En av mina favoritvisioner skissades av Henri Emmanuelli, den vid sidan av Laurent Fabius synligaste franska nej-socialisten, som föreslagit betydande stödsummor till de nya medlemsländerna för att påskynda deras sociala utveckling.

EU-eliten har också tjurigt anklagat nej-röstarna för att inte ha tydliga politiska alternativ. Men som bland annat den slovenska filosofen Slavoj Zizek påpekat är just frånvaron av ”plan B” ett bevis på att valet inte var tänkt som ett egentligt val. Zizek kritiserar politikernas och journalisternas ”oförmåga att översätta folkens förväntningar och missnöje till ett politiskt perspektiv” i Le Monde den 26-27.6: ”Nejet innebar faktiskt ett positivt val: valet att kunna välja. Vägran att följa den nya elitens utpressning som ger oss enbart valet att bekräfta deras expertkunskap eller visa vår ’irrationella’ omognad. Nejet är ett positivt beslut som inleder en egentlig politisk debatt om vilket Europa vi verkligen vill ha.”

Nej = hopp?

Nejet kan alltså ses som ett hoppfyllt och sunt resultat av konventsprocessen, som ju var ägnad att väcka bred medborgardiskussion.

Efter valet hade Hbl snuttintervjuer med människor på gatan. Det överväldigande vanligaste svaret var: ”Synd att fransmännen röstade nej, men det hade visst inte med grundlagen att göra. Nej, jag vet inget om grundlagen. Ja, jag skulle nog rösta för den om vi hade folkomröstning. Men låt politikerna sköta den biten.”

Nu spelar ett ställningstagande till just det fördraget mindre roll. Men det franska nejjet påminner oss om något mycket större: i en levande demokrati måste vi aktivt följa med centrala politiska beslut och kräva att få ta ställning till dem. Som Zizek påpekar, kan och bör ingen tjänsteman längre avgöra Europas politiska framtid i medborgarnas ställe.

Anna Rotkirch

Universitetslektor vid samhällspolitiska institutionen, Helsingfors universitet